

Neapmaldīties sarežģītos formulējumos

"Latvija - bez bērnunamiem!" - tā, ūtī formulētu, sabiedrība šobrīd pazīst ar Eiropas Savienības atbalstu valstī īsteno deinstitucionalizācijas projektu, kurš rosina atteikties no ilgstošas aprūpes institūcijām, kas masveidā saradās pēckara gados. Tomēr vajadzīgs pamatlīgs izskaidrojošais darbs, lai cilvēki saprastu, ka ūtī iecere nav vis tikai kaut ko graujoša, bet arī veidojoša, aicinot pašvaldības sarūpēt mājīgas un vismaz ģimenes atmosfēru imitējošas vietas dzīves pabērniem, attīstot audžuģīmenu tīklu un domājot par iespēju sniegt atbalstu arī pieaugušajiem grūtdieniem. Tāpēc atliek tikai cerēt, ka aiz sarežģītajiem projekta uzdevumu formulējumiem nepazudīs bērns, kam neapšaubāmi ģimene ir vislabākā un drošākā vieta pasaulē.

Redaktore Anda Pūce

Reģionālo laikrakstu pielikums

Nr.7

Kurzemes Vācdr. Auseklis Talsu Vēstis STARS Kurzemeiņiks Zemgale Saldus Zeme Druva Liesma

Katram bērnam pa ģimenei, kur augt

"Mans mērķis ir panākt, lai jau pavisam tuvā nākotnē ikviens bērns Latvijā var justies droši un vijam ir savu ģimenes mājās sajūta." Ar šo labklājības ministra Jāņa Reira teikumi pirms neilga laika tika sagaidīts ikviens ministrijas mājaslapas apmeklētājs. Valsts kā atslēgu uz šo mērķi ir izvēlējusies Labklājības ministrijas kopā ar Latvijas plānošanas reģioniem un pašvaldībām īsteno deinstitucionalizācijas projektu, kurā ar ES fondu finansējuma atbalstu radīs plašu pakalpojumu klāstu, lai bērni, kas šobrīd dzīvo sociālās aprūpes centros, varētu augt ģimeniskā vidē.

Mainīs ierasto kārtību

Deinstitucionalizācijas (DI) pamatideja balstās ANO Bērnu tiesību konvencijā. Latvijā šīs jautājums aktualizējās 2012. gadā, kad sākās aktīvs darbs pie Latvijas Nacionāla plāna 2014.-2020. gadam un darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" izstrādē, nosakot konkrētus Latvijas attīstības mērķus tuvākajos gados. Tālāk jau Sociālo pakalpojumu attīstības pamatnostādnes detalizētā ležīmē plānotas darbības DI jomā.

Pašlaik aktīvi tiek īstenoji DI projekti, ko līdzfinansē Eiropas Savienība - Eiropas Sociālais fonds un Eiropas Reģionālās attīstības fonds. Kopumā projektiem pieejami līdzekļi 91 miljona eiro apmērā, un šīs finansējums attiecas uz trim mērķa grupām - bēriem ārpusīmenes aprūpē, bēriem ar funkcionāliem traucējumiem, kuri dzīvo ģimēne, un pieaugušajiem ar garīga rakstura traucējumiem.

Labklājības ministrija (LM) uzraudzība projekta ieviešanas gaitu, rada tam nepieciešamo normatīvo regulējumu, kā arī saskaņo projekta ieviešanu ar vispārejo valsts politiku sociālo pakalpojumu attīstības jomā. "Izpratne par to, ka bērnam nav piemērota dzīve institūcijā un ir nepiecieša-

Visas iesaistītās puses atzīst – nekas bērnam nav labāks, kā augt ģimēnē. Reālajā dzīvē tomēr ir gadījumi, kad bērni nonāk institucionāli sociālā uzraudzībā. Šo situāciju uzlabot plānots ar deinstitucionalizācijas projektiem.

Foto – Agris Veckalniņš

UZZINAI

- 2016. gada beigās Latvijā bija 6957 bārēni un bez vecāku gādības palikuši bērni. No tiem bērniem 4548 atradās aizbildū ģimēnēs, 1193 – audžuģīmenes, savukārt 1216 bērni – ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās.
- Kopumā 2016. gada beigās Latvijā bija 3723 aizbildī, 575 audžuģīmenes un 182 adoptētāji no Latvijas, kuri vēlas adoptēt bērnu un gaida par viņu informāciju.
- 2016. gadā Latvijā tika adoptēti 127 bērni, uz ārvalstīm adoptēja 119 bērus.
- 2016. gadā Latvijā bija 41 valsts, pašvaldības vai citas organizācijas bērnu aprūpes iestāde (bērnunams).

ma ģimene vai vismaz ģimēniskai videi pietuvināta vide, Latvijā ir nostiprinājusies pēdējo 20 gadu laikā, kad arī vairāk pašvaldību un nevalstisko organizāciju, kā arī audžuģīmenu kustību dod iespēju bēriem augt ģimēnē. Ar Eiropas Savienības līdzfinansētā DI projekta atbalstu mūsdienīgu ārpusīmenes aprūpi bēriem varēs radīt arī tās pašvaldības, kurās tas līdz šim nav izdevies," skaidro LM Eiropas Savienības

struktūrfondu departamenta komunikācijas projekta vadītāja Inīta Kabanova.

Vēsturiskais mantojums

To, ka deinstitucionalizācijas projekts nav ierēdu iegriba, apstiprina pētījumi, kuros noskaidrots – bērnam ir nepieciešama ģimene, jo individuāla uzmanība, mīlestība un rūpes, nemainīgas pieķeršanās un uzticības perso-

nas – cilvēki, uz kuriem vienmēr var paļauties, – palīdz izaugt par nobriedusū personību. Vecaki un radinieki rada drošības un pierderības izjūtu un ar savu klātbūtni māca vajadzīgās prasmes un zināšanas, kas nepieciešamas, lai veiksmīgi dzīvotu sabiedrībā, izprastu un cienītu sevi un citus cilvēkus, organizētu savu ikdienu un veidotu attiecības.

Jā bērns, kas dažādu iemeslu dēļ palīcis bez vecāku aprūpes, nonāk lielā bērnu ilgstošas aprūpes institūcijā jeb bērnunamā, viņš saņem aprūpi (pārtiku, pajumti, aprūpi un izglītību), bet zaudē tikai ģimēniskā vidē iegūstamu individuālu uzmanību un emocionālo piesaisti, kas nepieciešama pilnvērtīgai attīstībai, kā arī vairumā gadījumu – iespēju ikdienā pakāpeniski apgūt praktiskās dzīves iemājas.

Lielās bērnu ilgstošas aprūpes institūcijas visā Eiropā tika

veidotās kara laikā, kad vienlaikus daudzi bērni palika bez vecākiem. Tomēr, saprotot institucionālās aprūpes posteošo ietekmi uz bērnu emocionālo un fizisko attīstību, vairumā Rietumeiropas valstī jau no pagājušā gadsimta 50. gadiem tika meklēti citi, bērniem daudz piemērotāki risinājumi, priekšrocū dodot adoptīcijai, audžuģīmenēm un aizbildīiem vai mazām, ģimeniskai videi pietuvinātām aprūpes iestādēm.

Arī Latvijā audžuģīmenes šobrīd ir tikai viena no ārpusīmenes aprūpes formām, un primāri bēriem tiek meklēti aizbildī, kas 77% gadījumu ir bērnu radinieki (vecvečāki vai citi bērna radinieki), tādēļ audžuģīmenēs nonāk bērni, kuriem never aistrast piemērotus aizbildūs radinieku vai bērnam pazīstamu personu vidū.

>2.Ipp

Egils Kazakevičs

Atbalsta centri - pārmaiņu priekšā

Ģimenes atbalsta centrā "Zīlūks" Ērgļu novadā un Madonas novada bērnu un jauniešu ārpusgimenes aprūpes un atbalsta centrā "Ozoli" viesojāmies vēl pirms skolas gaitu atsākšanas, pēdējās vasaras brīvlaika dienās. Bērni līdz ar to bija sastopami, braukājot ar velosipēdu, skatoties pārraides televīzijā, rotājoties ārā, tomēr viņiem ir arī dažādi ikdienas darbiņi.

No bērniem tas tiek prasīts, nevis lai viņus nostrādinātu, bet gan palīdzētu apgūt sociālās prasmes, praktiskās lietas, kas ikviens būs nepieciešams, saņemot pilngadību un uzsākot pastāvīgu dzīvi. "Zīlūka" vadītāja Rudite Jansone pauž: "Tā kā mums bērnu skaits nav liels, joti veiksmīgi tiekam galā ar sociālām iemaņām un prasmēm. Grūtāk iet, ja bērns pie mums nonāk 14 -16 gados, jau spurains, ar visām savām rakstura izzmīmēm, skolas neapmeklēšanu un tam-līdzīgi. Tad, protams, ir diezgan grūti novirzīt viņa enerģiju pareizā virzienā. Jāpaskaidro, kāpēc viņam dzīvē nepieciešama kartupeļu mizošana, ja viņa ģimenē bijusi tikai tēja, maize un labākā gadījumā roltoniņi."

Nu jau aptuveni 10 gadus "Zīlūks" strādā kā maza, ģimeniski videi pietuvinātā institūcija. Pārmaiņas veicinājis bērnu skaita samazinājums, pieprasījuma

Ģimenes atbalsta centrs "Zīlūks" ir drošs patvērums tā iemītniekim, tomēr vadītāja Rudite Jansone uzsvēr, ka nebūtu pareizi aizmirst par jauniešiem, kad tie sasniegusi pilngadību, jo iespējams tad atbalsts viņiem vajadzīgs visvairāk.

trūkumā dēļ vairs netiek sniegt pakalpojums ģimēnēm vai jaunajām māmīpām ar bērniem krīzes situācijā. Šobrīd atbalsta centrā mitinās 16 bērni un jaunieši vecumā no nepilniem diviem līdz pat 20 gadiem, ir seši darbinieki. Lai gan ģimēni aizstāt nekas nevar, audzinātājas bērniem ir kā mammas - kopā gatavo ēst, ierāda darbiņus, skolas laikā pārbauda mājasdarbus.

Arī "Ozolos" ir līdzīga pierede, darbinieki maksimāli cenšas ierādēt sadzīves prasmes, tiesa gan, bērnu skaits ir lielāks - 28. Piesakot centra vadītāju Sarmīti Pabērzu projektā "Latvijas Lep-

ums 2015", bijusi "Ozolu" iemītniece Kristīne rakstīja: "Sarmīte centra iemītniekim ir mātes vieta. Šī sieviete pārdzīvo par katru no saviem centra bērniem, viņa cīnīs kā lauvene, lai bērniem būtu labi. Ja ir skumji, viņa ir pirmā, kas būs blakus, uzķlausis un dāvās savu siltumu. Pat ja kāds ir devies jau savā dzīvē, viņa interešējas, piezīvā, uzraksta un katrās svētkos atceras."

Kādas pārmaiņas nesīs DI projekts? Par to abos centros līdz galam nav skaidribas. So nezināmo gaisotni izjūt arī bērni, visvairāk - jaunieši. "Mazie vēl nesaprot, bet lielkie joti grib-

ja zināt, vai viņiem būs iespēja pabeigt skolu, iegūt profesiju, nostāties uz kājām. Mūsu novadā jauniešiem ir iespēja dzīvot ārpusgimenes aprūpes centrā līdz 24 gadiem, ja viņi mācās. Vai tā būs pēc pieciem gadiem, kad jābūt iestenotai DI, vēl nezinām, un jauniešus tas satracu. Ja bērniem ir šīs drošais pamats,

uzskatu, tas dos viņiem iespēju izglītoties, atrast darbu, nevis kļūt par pabalstu un dzīvokļu prasītājiem.

Arī "Zīlūku" vadītājai ir bažas tiesi par šo robežšķirtni - pilngadību sasniegšanai centra iemītniekim, kurim no iestādes jādodas patstāvīgajā dzīvē. "Projekts paredz, ka viss tiks sakārtots, mājas saremontētas, istabīnas iekārtotas pēc Eiropas standartiem. Lai tomēr nav tā, ka sakārtojam šīs iestādes ideāli, nodrošinot visbrīnīkāgakos apstākļus, bet tad, pēc 18 gadu sasniegšanas, no iestādes izejot, jaunietim rodas kultūros pār realajiem dzīves apstākļiem Latvijā," teic R. Jansone.

Madonas novada "Ozolos" no jauna varētu tikt uzbrīvētas divas kotedžas, katrai - līdz astoņām vietām bērniem, kas nonikuviši ārpusgimenes aprūpē. Pašreizējās ēkas otro stāvu atvēlot "jauniešu mājai", savukārt trešo stāvu - ģimēnem, kas nonākūšas krīzes situācijā. "Galvenais jau nav samūrēt jaunas sienas, izsīst durvis. Es redzu vajadzību šo jomu sakārtot tā, lai bērniem šī aprūpe un atbalsts būtu cilvēcīgs, pieejams un saprotams," uzsvēr S. Pabērza.

Laura Koltuna

EKSPERTE

Svarīgas arī praktiskās iemaņas

INGA STRAZDIŅA, sociālā darbiniece darbam ar ģimēnēm un bērniem Madonas novadā

Vislabākā vieta, kur bērnam augt, nenoliedzami ir ģimene, jo tieši ģimene ir tā, kas nodrošina bērnu ar visu nepieciešamo, ne tikai ar materiālajām lietām, bet arī pašu galveno - emocionālo atbalstu un mīlestību. Diemžēl ne visi vecāki apzinās savu nozīmīgo lomu bērnu audzināšanā, un bērni no bioloģiskajām ģimēnēm tiek izņemti un nonāk ārpusgimenes aprūpē. Vispirms šajos gadījumos tiek meklētas iespējas bērnam augt ģimenes apstākjos, vai nu pie aizbildnīm, vai audzuģīmenē, un tikai tad bērns nonāk institūcijā.

Pēdējā laikā presē daudz parādās stāsti par bērniem, kuri augusi bērnunāmos. Arī praksē esmu sastapusi cilvēkus, kuri, daloties savā bērniņas pieredzē par laiku bērnunām, atceras to, ka nav bijusi iespēja saņemt atbalstu - lai arī tikušas nodrošinātas pamatvajadzības, tiesi emocionālā atbalsta pietrūcis. Nereti piedzīvota arī vardarbība. Tas viss atstāt negatīvas sekas uz cilvēka attīstību un traucē veiksmīgi integrēties pieaugušā dzīvē. Institūcija, lai arī cik

laba tā būtu, nespēj aizstāt tās lietas, ko dod ģimēniskā vide. Viena no lielākajām grūtībām, ar ko saskaras institūcijā uzaudzis bērns, kas uzsācis pastāvīgu dzīvi, noteikti ir prasme rīkoties ar saviem līdzekļiem. Atminos, kā kāds bērnuma pārstāvīs stāstīja, ka jaunietis, uzsakot pastāvīgu dzīvi, jau pirmsāja diena par saņemto naudu no tērējās limuzīnu un aizbraucis uz Vīļas tirgu iepirkties, rezultātā, protams, iztērējis visu naudu, kas bija paredzēta ilgākam laika posmam. Šobrīd situācija mainās. Tieki domāts par to, kā izglītot jauniešus par pastāvīgas dzīves uzsākšanu, pamatlītēm, kas būtu jāzina, jo visu nav ie-spējams iemācties.

Līdz ar to pozitīvi vērtējama

Jau ilgāku laiku notiek kampanjas, kas mudina kļūt par audzuģīmenēm, diemžēl straujās audzuģīmenu skaita pieaugums nav vērojams. Līdz ar to jāsaka paldies visiem tiem cilvēkiem, kuri pilda aizbildņa pienākumus vai uzņēmušies audzuģīmenes funkcijas, jo tas nav viegli pienākums. Tiesa, arī institūcijas, kur bērnu skaits nav pārāk liels un ir pietiekams atbalsta personāls, katram bērnam var veltīt gana daudz laika un sniegt individuālu atbalstu.

Di ideja sniegt atbalstu tām ārpusgimenes formām, kas maksimāli pietuvinātas ģimēniskai videi. Institūciju var nodrošināt bērna pamatvajadzības - mājokli, ēdienu, izglītību -, tomēr ne vienmēr spēj nodrošināt emocionālās vajadzības un praktiskās iemaņas. Augot audzuģīmenē, bērnam tiek radīta ģimēniskā vide. Nereti šī ir pirmā iespēja iegūt pozitīvu ģimenes pieredzi. Bez emocionāla atbalsta svarīgs aizbākis, ko var dot audzuģīmenē, ir bērna praktiskās iemaņas, piemēram, ēst gatavošana, prasme rīkoties ar naudu, spēja pašam parpūties par sevi. Šo prasmi apgūšana joti atvieglo to bridi, kad jauniešis uzsāk patstāvīgu dzīvi.

Atminos, kā kāds bērnuma pārstāvīs stāstīja, ka jaunietis, uzsakot pastāvīgu dzīvi, jau pirmsāja diena par saņemto naudu no tērējās limuzīnu un aizbraucis uz Vīļas tirgu iepirkties, rezultātā, protams, iztērējis visu naudu, kas bija paredzēta ilgākam laika posmam. Šobrīd situācija mainās. Tieki domāts par to, kā izglītot jauniešus par pastāvīgas dzīves uzsākšanu, pamatlītēm, kas būtu jāzina, jo visu nav ie-spējams iemācties.

Pašlaik norit aktīvs darbs pie bērnu aprūpes iestāžu reorganizācijas plānu un plānošanas reģionā DI plānu izstrādes, kuros jāparedz, kāda veida un apjomā sociālās pakalpojumi tiks sniegti un cik daudz to būs. Ieguldīt līdzekļus infrastruktūras izveidē

Vajadzīgi plāni no pašvaldībām

Saskaņā ar LM sniegtie informāciju, no plānotajām DI projekta aktivitātēm un noslēgusies visu bārenu un bez vecāku gādības palikušu bērnu, kuri atrodas bērnu aprūpes iestādē, individuālo vajadzību novērtēšana.

Pašlaik norit aktīvs darbs pie bērnu aprūpes iestāžu reorganizācijas plānu un plānošanas reģionā DI plānu izstrādes, kuros jāparedz, kāda veida un apjomā sociālās pakalpojumi tiks sniegti un cik daudz to būs. Ieguldīt līdzekļus infrastruktūras izveidē

varēs tikai tad, kad pašvaldības būs kopīgi izlēmušas, kur nepieciešams radīt jaunos pakalpojumus.

DI plānus ir paredzēts izstrādāt līdz 31. decembrim, un attiecīgi ne ātrāk kā nākamajā gadā pašvaldības varēs uzsākt aktīvu darbu pie esošo bērnu aprūpēs iestāžu pārveides.

Jauns sociālais pakalpojums, kas DI projekta ietvaros tiks radīts bērniem, ir ģimēniskai videi pietuvinātas mājas.

Tā kā visiem bērniem uzreiz atrast jaunu ģimēni nebūs iespējams, esošo lielo bērnu aprūpes institūciju vietā pašvaldības, izmantojot ES fondu līdzekļus, varēs radīt mazākas, ģimēniskai videi pietuvinātas mājas, kurās nedzīvos vairāk par astoņiem bērniem. Savukārt jauniešiem, kuri drīz sasniegs pilngadību un kuriem varētu būt grūti iekļauties jaunā ģimēnē, ar ES fondu atbalstu tiks veidotas īpašas, nelielas jauniešu mājas. Tādējādi, joprojām saņemot speciālistu atbalstu, viji varēs apgūt visas nepieciešamās sadzīves, pašaprātīgās un sociālās prasmes, kā arī jaunas darba iemājas, lai turpmāk paši spētu veiksmīgi organizēt savu ikdienu un sadzīvi.

Papildus tam plānošanas reģionā organizētās apmācības speciālistiem, kuri strādā jaunajās ģimēniskai videi pietuvinātajās mājās bērniem un jauniešu mājās.

Egils Kazakevičs

Līdzīgi kā citas SOS mammas arī Inita Serma Valmieras SOS bērnu ciematā no sirds rūpējās par katru no saviem audzubēriem.

Foto – Jānis Ligats

Valmieras SOS bērnu ciematā bioloģisko vecāku atstātie bērni ierasti dzīvo ilgi. No bērna kājas līdz pieaugušā briedumam. Šeit veidojas viņu pasaules pamats.

"Svešā sieviete pienāca pie mums un teica, lai paņemam līdzīgi tikai pašu svārīgāko, jo dodamies ceļojumā uz ilgu laiku. Es paņemu savu mīlāko laci un kabatā iebāzu cepumu. Vēlāk piebraucām pie tādas kā zalganas ēkas, kur skraidiņa daudz bērnu. Es saņēmos un jautāju: Kad šis ceļojums beigties? Viņa,

Ceļojums uz ilgu laiku

bīsku apdomājusies, man teicā: kā kuram bērnam - dažam pēc mēneša, dažam pēc 18 gadiem," - tā viena no Valmieras SOS ciematā dzivojošām meitenēm atceras laiku pirms teju desmit gadiem, kad viņa kopā ar brājiem tika izņemta no bioloģiskās ģimenes un aizvesta uz bērnumamu. Pēc kāda laika viņai svešajā zāļajā namā vaičāts, vai viņa vēlas dzīvot jaunā ģimēnē, nevis bērnu namā. Meitenē piekrītuši.

"Tā vecais sliktais ceļojums beidzās. Valmierā es satiku savu audzumammu, un te ir labi," sacīja vēl pilngadību nesasniegusās bērni. Līdzīgi stāsti ir katram no pusaudzīem, jauniešiem, kuri dzīvo Valmieras SOS bērnu ciematā, kura ir 12 ģimenes mājas. Katrā strādā SOS mamma, kādā arī tētis, auklīte, un i izmītināti četri pieci, pārsvarā vienas ģimenes bērni. Kopā viņu ir vairāk par 60.

"Arī mēs esam institūcija, bet joti tendēta uz ģimeniskas vides nodrošināšanu," saka Valmieras SOS bērnu ciematā direktors Edijs Pētersons, piekrītot, ka institucionālajai aprūpei ir jāmainās.

"Institucionālā aprūpe joprojām ir pat Skandināvijas valstis, un pasaule darbojas vairāk nekā 500 SOS bērnu ciematā. Tas nozīmē, ka gluži bez šādām iesātādēm neiztieki, bet to saturis ir citāds. Saturam jāmainās arī pie

mums," skaidro E. Pētersons.

Latvijā SOS bērnu ciemati darbojas 20 gadus. Vispirms šāda iestāde tika izveidota īsticē, vēlāk Valmierā. Augusta nogale Valmieras ciematis atzīmēja 10 gadu darba jubileju.

"Varu teikt, ka SOS ciematos gan Valmierā, gan īsticē nonāk dzīvu vecāku bērni. Pēc Otrā pasaules kara, kad ciematus pasaulē sāka organizēt, tie bija domāti bārejiem. Dzīvu vecāku bērni dzīvo audzūgimēnes, sociālās aprūpes centros, mūsu ciematos, un tā notiek ne tikai Latvijā. SOS darbojas 134 pasaules valstis. Ktrs, kurš šajā domā ieklausās, var tā filozofiski arī padomāt: kas notiek ar cilvēci, tās vērtībām," saka Latvijas SOS ciematu asociācijas valdes priekšsēdētāja Ilze Paleja, kura regulāri ir kopā ar kolējiem, SOS vecākiem, auklītēm, bērniem, lai komandā domātu, kā nodrošināt labaku rītdienu tiem, kuri jau mazotnē daudz pārdzīvojuši, bieži bijusi arī vardarbības upuri. Valmieras SOS ciemata bērni novērtē iespējas.

Jaunieši stāsta, ka izmanto iespēju vasarā strādāt, ka, turpinot izglītīties profesionālajās skolās, SOS ciematā joprojām ir viņu mājas un drošības sajūta. Mazākie aizgūtēm stāsta, ka gaida skolas sākumu, apmeklē dažadas nodarbibas, bet vasara bijusi nometnēs.

"Bijām pie Burtnieku ezera,

fotografējām, laivojām. Bija ie-spēja pabūt Vācijā, tur bija interesanta nometne," saka Milana, bet Oksana nesen atgriezusies no Amerikas. Otra viņa viņa apciemojusi viesīmeni.

"Kad šķīrämies, bija jāraud. Mēs turpināsim sazināties, sarakstīties. Viņi ir kristiesi, tāpēc vēlās palīdzēt bēriem visā pasaulei," stāsta Oksana.

Vai pārmaiņas deinstitucionalizācijas procesa laikā skars arī Valmieras SOS ciematu? Noteikti. Tā vadība uzskata, ka sabiedrībā plāsāk jārunā par audzūgimēnu un tieši specializēto audzūgimēnu apmācību. Speciālisti zina, ka nav labi, ja vienieviet dzīvo tik daudz dzīji sāpinātu bērnu. SOS ciemata cer, ka DI process sekmēs tuvāko pāris gadu laikā, ka plāsāku nozīmi un vērtību sabiedrībā iegūs audzūgimēnes, aizbildņi, adoptētāji, ka tiesām katram bērnam būs iespēja uzaugt labā ģimēnē.

"Es nezinu, vai isto mammu man saukt par mammu, vai tā maz drīkst? Brāļi viņu tikpat kā neatceras, mazākais nemaz. Mammai ir jābūt tam cilvēkam, kurš visu laiku ir klat, kurš iet līdzi tavu ceļu, ir blakus, un zini, ka uzklāsi. Mūsu audzūgimēma tā dara," sacīja meitenē no stāsta sākuma, kura šo stāstu arī iedvesmoja.

Ilze Kalnina

Četrdesmit trīs glābtas dzīvības

Nu jau astoņus gadus Latvijā darbojas projekts "Babybox" - vieta bērnu dzīvībai. Tā laikā izveidotas astoņas glābējsilītes - vietas, kur vecāki anotāmi var atstāt savu jaundzīmuso adoptīciju. "Kādrenguz man likās, ka tikai psihiski slims cilvēks var atteikties no sava bērni, taču šo gadu laikā savu bērnu dzīvību esmu mainījusi diezgan kardinali. Stāsti ir joti dažādi, un daudzi no tiem - vairāk nekā saprotami," stāsta projekta vadītāja Laura Zvirbule.

Pirmais glābējsilīte Latvijā tika atklāta 2009. gada 8. septembrī Rīgā, taču darbs pie šī projekta sācies vēl trīs gadus ieprieks. "2006. gads Latvijai bija diezgan traģisks - viena gada laikā bija atrastī vienpadsmīt miruši zīdaiņi. Sapratām, ka kaut kas ir jādara, lai glābtu šo bērnu dzīvību," atceras L. Zvirbule. Jau pēc trīsarpus mēnešiem silitē sevi attaisnojusi - tajā nonācis pirmais puiseņš. "Projekts būtu izdevies, pat ja būtu izglābtā tikai viena bērnu dzīvība. Taču uz šo brīdi izglābtī ir jau 43," apgalvo projekta vadītāja, piebilst-

stot, ka liels ieguvums ir arī to gadījumu skaita samazinājums, kad zīdaiņi tiek atrasti miruši atkritumu konteinerā, mežā vai citās mazam bērnam tik baismās vietas. Viša glābējsilītu darbības laikā atrasti vienpadsmīt miruši mazuli. "Protams, gribētos, lai nebūtu neviena. Gribētos, lai katram bērnam varētu palikt apakšā glābēsanās tīklu," uzsvēr L. Zvirbule.

Lai gan arī pēc dzemdībām mātei ir iespēja atteikties no bērna jau dzemdību namā, glābējsilītes projekta vadītāja uzskata, ka tas vecākiem ir grūtāk.

Sākotnējā iecere bijusi Latvijā izvietot piecas glābējsilītes - pa vienai katrā reģionā, taču vēl trīs pašvaldības pašas izrādījušas iniciatīvu izveidot šādu vietu.

Foto - Egons Ziverts

"Glābējsilīte ir atbilstīga atteikšanās no silitēs viņš var nonākt jaunajā ģimēnē. Sākotnēji mediķi novērtē bērnu veselības stāvokli, kā arī komstatē, vai zīdainim nav darīts pāri. Nākamo trīs dienu laikā policija pārbauda, vai bērns nav pazudis, nozagts. Ja nekas no tā neapstiprinās, mazulis kļūst brīvs tūlītējai adoptīcijai, un no slimnīcas viņu jau paņem jaunā

būs vēl seši mēneši. Viņa nolemj, ka labāk savu bērniņu atstāt, lai viņš uzreiz nonāk ģimēnē, nevis pēc tam bērnumamā, kur viņu, dievs vien zina, kad papems," piemēru min glābējsilītes projekta vadītāja. Vairāki atstātie bērni bijusi izvarošanas rezultāts, kad mātes nav spējušas psiholoģiski ar to sadzīvot. Viens gadījums bijis, kad māte bērniņu atstājusi pēcdzemībā depresijas lespaidā. "Kad viņa saprata, ko izdarījis, vērsās bāriņtiesā un savu bērniņu diennakts laikā dabūja atpakaļ," skaidro L. Zvirbule, minot, ka tā gan gadoties reti, lielākoties bioloģiskie vecāki pēc bērniņa vairs neierodas.

Pie katras glābējsilītes izvietoti tālrūpa numuri, ja vecāki vēl svārstās pieņemt smago lēmumu. Liepjāja cilvēkus, kas vēl saubās par bērnu izvēlošanu glābējsilītē, gatavs uzklāsi psihoterapeitis, ginekologs Armands Treimanis. Viņš pastāsta, ka visu šo gadu laikā saņēmis tikai vienu zvanu. "Mūsu aktilīvas darbības rezultātā bērniņš palīka ģimēnē. Cilvēkam bija emocionālās problēmas, taču ātri reaģējām un iznākums bija labs," atceras A. Treimanis. Viņš pozitīvi vērtē šādu alternatīvu - pakonsultēties ar kādu, nevis pieņemt lēmumu pašam.

Sindija Klāva

UZZINAI

Glābējsilītēs Latvijā atstātie bērniņi

Bērnu kliniskā universitātes slimnīca	26	(14 meitenētes, 12 puiseņi)
Jelgavas pilsētas slimnīca	4	(3 meitenētes, 1 puiseņis)
Daugavpils Reģionālā slimnīca	3	(2 meitenētes, 1 puiseņis)
Rēzeknes slimnīca	3	(1 meitenēte, 2 puiseņi)
Madonas slimnīca	2	(1 meitenēte, 1 puiseņis)
Liepājas Reģionālā slimnīca	2	(2 meitenētes)
Vidzemes slimnīca	2	(1 meitenēte, 1 puiseņis)
Ziemeļkurzemes Reģionālā slimnīca	1	(1 puiseņis)

Kad jāiemīl un jāpalaiž

Kļūt par audžuģimeni ir misija, kuru ne visi spējīgi uzņemties. Tas ir smags darbs, kas līdzīnes gan asaras, bailes un satraukumu, gan gandarījumu un apziņu, ka esī kādam pašdēļi, mums atklāj Inga Pērkone no Raunas novada Drustiem, kura ir bijusi audžumamma jau vairākiem bērniem.

Inga Pērkonei ir četri brīnišķīgi bēri. Divi dzīmuši pirmajā laulībā, otri divi laulībā ar vīru Andi. "Kad ģimene bija vēl tikai trīs bēri, bet visi jau paaugušies, mani pārņēma divaina sajūta, tāds kā tukšums. Biju pieradusi pie ritma, ko prasa mazi bēri. Viram ieminējos par audžuģimeju kustību. Nolēmām izmēģināt," stāsta Inga. Sakās procedūra, lai kļūtu par audžuģimeni, Ingai un Andim bija jāapmeklē kursi. "Kad tiem pieteicāmies, uzzināju, ka gaidu bērniņu. Šķiet, Dievs bija sadzīdejis manis teikto par tukšuma sajūtu. Turklat drīz vien mums piedāvāja dot mājas audžubērniņam," atceras Inga.

Vīņa atzīst, ka nereti mazajiem, kurus piedāvā uzņemt audžuģimenes, ir veselības problēmas. "Kad trīs gadus vecā Andā sāka pie mums dzivot, redzējām uzvedības novirzes. Vedām pie speciālistiem, uzstādīja diagnosti - vidēji smaga garīgā atpalīcība. Mums bija grūti - meitene

Audžumamma Inga kopā ar saviem bērniem Endiju (no kreisās), Sabini un Kristapu. Pirms vēl bija dzimis jaunākais dēls Edgars, viņa pieņēma lēmumu savās mājās uz laiku pieņemt audžināšanā arī audžubērnu.

negāja uz podipā, nerunāja. Par laimi, atīri vien bija jūtams progress attīstībā," teic Inga. Taču audžuģimene bērniņam dod mājas tikai uz laiku. Jebkurā brīdi var pieteikties adoptētāji. Tā notika arī Andas gadījumā. Bet meitenētie pie potenciālajiem vecākiem nepalika. "Viņu atveda atpakaļ, turklāt daudz sliktākā stāvoklī, un viss bija jāsak no jauna. Andai nereti bija uzvedības novirzes lēkmes. Man bija bail, ka ar meiteni var notikt kas sliks, arī no tā, kā sāda veida uzvedība

ietekmēs mana jaunākā dēla attīstību. Pieņēmu joti smagu lēmumu un uzrakstīju atteikušu no Andas. Nu viņa ir mediķu regulāri aprūpēta, bet es varu doties meitenīti apciemot," par pirmo pieredzi stāsta Inga. Otrs audžubērniņš bija astoņus mēnešus vecais Markuss. Puisisis nerāpoja un necēlās kājās, bet, audžuvecākiem ieguldot lieku darbu, uz gada jubileju sāka staigāt. Pēc astoņus mēnešus ilgas dzīvošanas Ingas un Andā ģimenē Markusam pieteicās

adoptētāji. Bijuši vēl citi audžubērni, katram dots siltums un mīlestība.

Inga uzsvēr, ka audžuvecāki necīnās tikai par to, lai bērns būtu paēdis, vesels un apģērbts, viņu zījā ir arī bērna emocionālais stāvoklis, saskarsme ar viņa bioloģiskajiem vecākiem, kas nereti ir joti negatīvi noskaņoti. "Kļūstot par audžuvecākiem, nedrīkst baidīties no smaga darba un pārbaudījumiem, jo tādi būs. Jābūt gatavam pārvārēt šķēršļus. Bet tā vietā nāk kāpā mājās un

UZZINAI

"Daudzi saka, ka izvēle kļūt par audžuģimeni, esot iespēja nopelnīt. Mēs kā audžuģimene mēnesī saņemam 113 eiro. Tā ir mūsu algas, kas nav atkarīga no tā, cik bērnu esam uzņēmuši. Mums tiek leksaīta arī valstī noteiktā "bērnu nauda" un bērnu uztura līdzekļi, kuru lielumu nosaka katra pašvaldība. Par vienu bērniņu mēnesi saņemam 150 eiro, par otru 180. Tālāk viiss ir atkarīgs no tā, kā ģimene prot plānot finanses. Drēbes, pārtika, rotāļlietas, mācību līdzekļi – tiek pirkts viss nepieciešamais. Tādēļ apgalvojums, ka audžuģimēni šī ir vieglā peļņa, ir aplams," pastāsta Inga Pērkone.

sajūta, ka kādam palīdzi," teic Inga, kura atzīst, ka ikreiz, kad audžubērns brauc prom, norit pa asarai. "Visi bērniņi paliek mūsu sirdīs, mēs turpinām par viņiem runāt un vēlam, lai viņiem būtu labas mājas, kur par viņiem gādās un viņus mīles."

Pašlaik Ingai un Andim ir divi audžubērni - četrus gadus vecais Reinalds un 11 gadus vecā Elīna Laura. Inga saka, ka nav viegli - bērniem jāmāca atšķirt labo no slīktā, patiesību no metīm. Tā ir cīpa, lai bēri izaugtu par labiem cilvēkiem. "Man svarīgas ir bērni intereses. Visi audžubērni mani sauksī par mammu, kaut to neesu prasījis. Viņi iesēzas klēpī, samīlo un pasaka, ka jūtas labi. To dzīrdot, zinu, ka visu daru pareizi," ir pārliecīnāta audžumamma.

Madara Ozoliņa

"Mammai nepārmetu neko"

Kuldīdzniekam Raitim (vārds mainīts, jo vīrietis negribēja publiski atklāt savu identitāti) ir labs darbs, dzīvoklis, visbeidzot - arī pašam sava ģimene. Visu viņš sasniedzis paša spēkiem, arī nu jau slēgtā Alsungas bērnunama darbinieku mācītā. "Tur iemācīja, ka no darba nav jābaidās," atzīst Raitis.

"Bērnunamā nokļuvu četru gadu vecumā. Ārā iznācu, kad kļuvu pilngādigs," Raitis stāsta, ka pirmās atmījas ir par grubu-jainu ielu līdz bērnunamam, vēciem lukturiem, kas karājūsies tai pāri.

Raitis ir vecāka māsa un jaunāks brālis. Māsa aizgāju-si dzīvot pie vecmāmiņas, bet brālis arī ēdis bērnunamam maiži. "Tēvu neatceros, mums bija tikai mamma. Viņa dzēra, laikam tā-pēc mani ielika bērnunamā. Kā-pēc viņa dzēra, nezinu, neesam

par to runājuši. Grūti jau klājās, darba mammai nebija, mainījās viriesi. Nebija jau tīk trāki, mamma šād tad atbrauca cie-mos, kad sapēmās. Mani palaida pie vijas, arī pie omas. Tagad mamma palīdz pieskatīt manas meitas, nepārmetu viņai neko." Viņš ir pārliecīnāts, ka bērnunamā bērniem, kuri ģimēne aug sliktos apstākļos, neesot nekādas vains: "Dzīvojam kā liela ģimēne. Ēdiens bija labs, drēbes veda no ārzemju humānās palīdzības. Vasaras bija nometnes, braucam peldēties, pašiem bija siksīs dārzi, kura strādājām. Au-dzinātājas nēma mūs uz mājām, palīdzējām viņām dārzā, viņas cienāja ar mājas gardumiem. Ľoti

mīja bija auklīte Gunta Kviese, braucam pie vijas ciemos, viņa veda mūs ezerā peldēt." Raitis atceras, ka vairāki bēri adoptēti uz ārzemēm. Viņš to neesot gribējis: "Tad būtu svešas valo-das jāmācās. Kaut kur jābrauc projām. Labi, ka mani neviens

neadoptēja."

Mācījās Raitis Alsungas vi-dusskolā, pēc tam - Kuldīgas arodkolā. Skolasbiedri Alsungā bija pieraduši, ka bērnunamā audzēkni mācās līdzās, neviens neesot grezī lūkojies. Ar dzīvesbiedri iepazinies skolā. "Tagad esam sakāshējušies par

UZZINAI

■ Alsungas bērnunama darbojās no 1994. līdz 2011. gadam, atrodoties vienās telpās ar pirmsskolas izglītības iestādi. Par bērnunama slēgšanu lēma novada deputāti, pamatojot, ka vietējo bērnu tur nav, turklāt uzturēšana ir dārga.

■ Pēdējā iestādes direktore Aleta Lipsne atceras, ka likvidēšanas brīdī divās bērnunama grupās bija palikuši 13 audzēkņi. Trīs bērni aizvesti uz Irlavas bērnunamu, viena meitenite uz Baldoni. Parējie aizgājuši savā dzīvē.

"Kad bērns iznāk no bērnunama, sākumā ir diezgan grūti. Man daudz palīdzēja Alsungas bērnunama darbinieki," atceras kuldīdznieks, kam dzīvē nācīes iztikt bez ģimenes gādības.

Foto - Laila Liepiņa

sikumiem, kā jau parasti. Viņa aizskrēja pie mammas, paņēma jaunāko, trīs gadus veco, meitu līdzi, devīngadīgā ir pie manis. Viņi ir labi, viņa mani klausī. Māku gan drēbes viļai sakār-tot, gan pabarot un matus sa-pit." Raitis nosaka, ka vajadzētu varbūt braukt sievai pakļaut, bet tad padomā: pati aizbrauc, lai pati nāk arī atpakaļ. "Lai gan viņa auga ģimēne, nekāda vieglā

dzīve nebija. Arī viņai nav tēva. Mūsu ģimēne ir tā, ka sievai jā-strādā nav, lai audzina bērnu, es nopeļnu tik daudz, ka varam dzīvot normāli."

Raitis ir apmierināts ar dzīvi. "Vienalga, kā veidosies attiecības ar manu draudzeni, to, ka mani bēri nonāktu bērnunamā, nepieļausu nekad," vīrietis ir stingri pārliecīnāts.

Inguna Spuleniece